

CZEŚĆ III: RECENZJE PART III: REVIEW

**RECENZJA PROGRAMU: SR. MARIA OPIELA, SR. MAŁGORZATA KAPUT,
SR. EDYTA PIEKARZ, SR. AGNIESZKA KORNOBIS, SR. ZOFIA ZYMRÓZ,
SR. STANISŁAWA CHUDZIK, *PRESCHOOL EDUCATION PROGRAMME BASED
ON THE PEDAGOGICAL CONCEPTION BY BL. EDMUND BOJANOWSKI,*
WYDAWNICTWO WERSET, LUBLIN 2020, SS. 117**

**REVIEW OF THE PROGRAMME: SR. MARIA OPIELA, SR. MAŁGORZATA KAPUT,
SR. EDYTA PIEKARZ, SR. AGNIESZKA KORNOBIS, SR. ZOFIA ZYMRÓZ,
SR. STANISŁAWA CHUDZIK, *PRESCHOOL EDUCATION PROGRAMME BASED
ON THE PEDAGOGICAL CONCEPTION BY BL. EDMUND BOJANOWSKI,* PUBLISHED
BY WERSET, LUBLIN 2020, PP. 117**

Anna Klim-Klimaszewska^{1(A,B,C,D,E,F,G)}

¹Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Polska

¹Siedlce University of Natural Sciences and Humanities, Poland

Klim-Klimaszewska, A.(2020), Recenzja programu: Sr. Maria Opiela, Sr. Małgorzata Kaput, Sr. Edyta Piekarz, Sr. Agnieszka Kornobis, Sr. Zofia Zymróż, Sr. Stanisława Chudzik, *Preschool education programme based on the pedagogical conception by bl. Edmund Bojanowski*, Wydawnictwo Werset, Lublin 2020, ss. 117/ Review Of The Programme: Sr. Maria Opiela, Sr. Małgorzata Kaput, Sr. Edyta Piekarz, Sr. Agnieszka Kornobis, Sr. Zofia Zymróż, Sr. Stanisława Chudzik, *Preschool Education Programme Based On The Pedagogical Conception By Bl. Edmund Bojanowski*, Published By Werset, Lublin 2020, Pp. 117, *Rozprawy Społeczne/Social Dissertations*, 14(3), 141-145. <https://doi.org/10.29316/rs/128082>

Publikacja, którą pragnę zrecenzować, jest niezwykłym dziełem. Dotyczy programu wychowania przedszkolnego Edmunda Bojanowskiego, człowieka niezmiernie wrażliwego na potrzeby dzieci. Widział w nich wiele dobra, które jednak należy ukształtować i rozwinąć, aby nie przepaść. Jego celem było dobro zaniedbanych, wiejskich dzieci. Rozumiał, że wszelkie wychowawcze starania trzeba zaczynać od dziecka. Przede wszystkim bez reszty poświęcił się poepidemicznym sierotom, zakładając dla nich przytułek, tzw. „Instytut” lub „Dom Miłosierdzia”. Z czasem troską wychowawczą objął także inne dzieci wiejskie, organizując dla nich ochronki.

Do pracy opiekuńczo-wychowawczej w ochronkach postanowił „powołać” wiejskie dziewczęta. Był przekonany, że musi to być zespół osób ofiarnych, ożywionych wspólną ideą, więc coś w rodzaju zakonu. Tak błogosławiony Edmund Bojanowski, będąc człowiekiem świeckim, założył żeńskie zgromadzenie zakonne o charakterze apostołskim, a służące dzieciom wiejskie dziewczyny stały się siostrami Zgromadzenia Sióstr Służebniczek Bogarodzicy Dziewicy Niepokalanie Poczętej.

The publication that is subject to my review is an extraordinary work. It concerns a preschool education programme based on a conception developed by Edmund Bojanowski, who was extremely sensitive to the needs of children. He saw vast potential and good in them, but he also realized a need to form and develop these resources lest they were lost. His central focus was on the welfare of neglected, rural children. He understood that all educational efforts must start with the child. Above all, he devoted himself completely to the post-epidemic orphans, setting up a shelter for them called “Institute” or “House of Mercy”. With time, he also took care of other rural children, organizing for them what he called “ochronka” – which meant “a shelter and a childcare centre.”

He decided to “appoint” village girls to the care and educational work in his centres. He was convinced that his endeavour must be undertaken by a team of people who are ready to commit themselves and sacrifice their life to a common idea, so in a sense, a team that resembled a religious order. That is how Blessed Edmund Bojanowski, being a lay

Adres korespondencyjny: Anna Klim-Klimaszewska, Instytut Pedagogiki, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, ul. Czerwonego Krzyża 32/19 08-110 Siedlce, e-mail klimanius@interia.pl, <http://orcid.org/0000-0001-7418-9983>

Copyright by: Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, Anna Klim-Klimaszewska

Czasopismo Open Access, wszystkie artykuły udostępniane są na mocy licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-użycie niekomercyjne-na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-SA 4.0, <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>).

Dla ochroniarek, czyli sióstr opiekujących się dziećmi, napisał „Regulę”, w której zawarł wskazówki o postępowaniu z dziećmi oraz program pracy wychowawczej na każdy dzień, tydzień i każdą porę roku. Były to, jak na wiek XIX, poglądy bardzo nowatorskie. Przede wszystkim ochroniarki miały wczuć się w biedę dziecka, bezinteresownie je pokochać, prawidłowo poprowadzić grupę, zwracając uwagę na jednostkę.

Jego doktryną stało się kształcenie dzieci w środowisku i poprzez środowisko. Nie chciał, aby sieroty były wychowane na „mieszczkańskie panny”, zależało mu na zapewnieniu im bezpiecznej przyszłości w ich środowisku, a także spełnieniu konkretnej roli w narodzie i Kościele. Wychowanie oparł na bogatych tradycjach polskiej wsi, jej duchowym bogactwie, związkach z ziemią i zajęciami rolniczymi. Jako niezawodne środki wychowania uznał naturę, religię i historię, które miały spleść się w harmonijną syntezę pracy, miłości Boga i bliźniego oraz praktycznego umiłowania ziemi i kultury polskiej.

Dla ułatwienia pracy Edmund Bojanowski opracował ogólny zarys każdego dnia, na czym należy skupić uwagę. Był on dostosowany do pór roku, okresu liturgicznego, obrzędów i prac w polu. Chcąc ułatwić dzieciom przyswojenie przekazywanych nauk, pisał dla nich proste pouczające teksty o charakterze wychowawczym, odpowiednie do etapu rozwoju psychicznego, bez żadnych obcych elementów, bazujące jedynie na tym, co ludowe, opatrzone melodią, przez co jeszcze łatwiej przyswajane przez dzieci.

W „Regule” opisał także metody wychowawcze takie, jak:

1. Aktywizowanie myślenia – układanie historii.
2. Ubogacanie i uściślanie wiedzy dziecka – wycieczki.
3. Rozwijanie twórczej wyobraźni – zajęcia plastyczne.
4. Kształtowanie postaw religijnych – pogadanki religijne.
5. Kształtowanie postaw społeczno-moralnych – opieka nad młodszymi, tzw. monitorstwo.
6. Rozwijanie zamiłowań indywidualnych.

Oprócz tego Edmund Bojanowski opisał szereg gier i zabaw, które stały się jedną z form wychowania. Na przykład budowanie w zimie bałwana aktywizuje wyobraźnię, łączy się z motywem biblijnym utrwalonym w tradycji, ponadto wpływa na rozwój fizyczny. Takie formy aktywności zalecał Bojanowski poprzedzić pogadanką lub opowiadaniem dydaktycznym.

Programu integralnego wychowania w koncepcji Edmunda Bojanowskiego wychodzi on poza ówczesną rzeczywistość i wybiega daleko w przyszłość. Wiele z tego, co napisał, jest aktualne dzisiaj. Jego wizja wychowania dziecka nie odbiega od tej, którą kreśli współczesna pedagogika.

Obecnie dzieło błogosławionego Edmunda Bojanowskiego kontynuowane jest przez Zgromadzenie

man, founded a female religious congregation of apostolic character, while the rural girls-educators became members of the Congregation of the Sisters Servants of Virgin Mary of Immaculate Conception.

He wrote a dedicated “Rule” for the centre educators, that is, the sisters who took care of the children. The “Rule” included principles and direct guidelines on how to work with children, along with an educational programme for each day, week and season of the year. As for the 19th century, these very highly innovative views and solutions. First of all, the educators were supposed to feel empathy for the poverty of a child, show in practice their selfless love, appropriately lead each group of children, paying attention to the needs of individuals.

Educating children in and through their environment became the major focus of his educational conception. He did not want orphans to be brought up as “bourgeois maids”, and he wanted to ensure a safe future for them in their environment, as well as to prepare them for fulfilling a specific role in the society and the Church. He based his conception of upbringing and education on the rich traditions of the Polish rural communities, their spiritual wealth, commitment to the land and agricultural activities. He considered nature, religion and history as reliable means of upbringing and education, which were to intertwine in a harmonious synthesis of work, love of God and neighbour and the practical love of the Polish land and culture.

To facilitate his work, Edmund Bojanowski developed a general outline of each day at a preschool, as a means of ordering classroom content and interaction. The outline was adapted to the seasons, liturgical periods, rituals and fieldwork. To make it easier for children to assimilate the content, he wrote for them simple instructive texts of educational character, suitable for the developmental stage of each group, devoid of foreign elements, based only on what is folk. These texts were accompanied with a melodic layer, which made it even easier for children to assimilate.

In his “Rule”, he also described such educational methods as:

1. Active thinking – making stories.
2. Enrichment and clarification of the child’s knowledge – trips.
3. Developing creative imagination – art classes.
4. Shaping religious attitudes – religious talks.
5. Shaping social and moral attitudes – care for the younger ones, so-called “monitoring”.
6. Developing individual interests and passions.

Moreover, Edmund Bojanowski described several games and plays that he included in his programme as a vital form of upbringing and educating. For example, making a snowman in winter activates imagination and combines with a biblical motif established in tradition, also influencing the physical development of a child. Such forms of

Sióstr Służebniczek Bogarodzicy Dziewicy Niepokalanie Poczętej, które sprawuje posługę opiekuńczo-wychowawczą wśród najmłodszych dzieci w przedszkolach określanych mianem ochronek. Mając na uwadze przesłanie swojego założyciela Siostry opracowały „Program wychowania przedszkolnego według koncepcji pedagogicznej błogosławionego Edmunda Bojanowskiego”, którego celem jest integralne wychowanie i pełny rozwój dziecka, w odniesieniu do chrześcijańskiego systemu wartości.

Program został opracowany zgodnie z chrześcijańską koncepcją człowieka, pedagogiką personalistyczną, koncepcją wychowania integralnego, charyzmatem Sióstr Służebniczek, wiedzą i praktyką pedagogiczną wynikającą z tradycji i współczesnej działalności pedagogicznej Zgromadzenia oraz podstawą programową wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego (załącznik 1 do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej, Dz.U. z dnia 24 lutego 2017 r., poz. 356). Zawiera on konkretne ideały i wzory osobowe, jasno określoną misję i wizję działalności opiekuńczo-wychowawczej w ochronkach-przedszkolach, koncepcję wychowania i pracy dydaktycznej. Sprawia to, że program jest ofertą edukacyjną bardzo atrakcyjną dla nauczycieli i rodziców. Program, bowiem kładzie bardzo mocny akcent na współpracę z rodzicami.

Prezentowany program jest poprawny pod względem konstrukcyjnym. Zawiera cele szczegółowe, treści programu, opis procedur zmierzających do osiągnięcia celów, opis założonych osiągnięć dzieci. Jest także poprawny dydaktycznie poprzez stopniowanie trudności, realistyczne osiągnięcia, stosowanie zróżnicowanych form i metod, umożliwianie indywidualizacji edukacji przedszkolnej.

Opracowany przez Siostry program jest wartościowy z punktu widzenia działalności edukacyjnej przedszkola, ponieważ rozwija najważniejsze umiejętności, jak myślenie, rozwiązywanie problemów, komunikowanie się, daje wymierne rezultaty, proponuje konkretne metody pracy, jest elastyczny i można go modyfikować. Pozwala nauczycielowi rozwijać umiejętności dziecka, sprzyja racjonalnemu planowaniu pracy, posiada dobrą obudowę dydaktyczną i jest łatwy w prowadzeniu kontroli bieżącej i okresowej. Dziecku proponuje treści i umiejętności przydatne w życiu, tworzy dobre fundamenty do dalszej nauki, jest przystępny, zro-

activity were recommended by Bojanowski to be preceded by a talk or a didactic story.

Edmund Bojanowski's programme of integral upbringing and education goes beyond the reality of his times and looks far into the future. Much of what he wrote keeps its relevance today. His vision of upbringing and education does not differ from that of contemporary pedagogy.

At present, the work of Blessed Edmund Bojanowski is continued by the Congregation of the Sisters Servants of Virgin Mary of Immaculate Conception, who perform care and educational service among the youngest in preschools called *ochronka* (nursery school and care centre). Bearing in mind the message of their founder, the Sisters developed the "Preschool Education Programme Based on the Pedagogical Conception by Blessed Edmund Bojanowski," which aims at the integral upbringing and full development of the child in reference and respect to the Christian value system.

The *Programme* is developed in accordance with the Christian concept of a human being, personalist pedagogy, the concept of integral education, the charism of the Sisters Servants, the knowledge and pedagogical practice resulting from tradition and from contemporary pedagogical activities of the Congregation. It is also fully compliant with the official core curriculum for preschool education for preschools, preschool wards in primary schools and other forms of preschool education in Poland (Annex 1 to the Regulation of the Minister of National Education of 14 February 2017, on the Core Curriculum of Preschool Education and the Core Curriculum for General Education at Primary Schools..., Journal of Law of 24 February 2017, item 356). The *Programme* is built on specific ideals and personality models, a clearly defined mission and vision of care and educational activity in preschool centres, and an elaborate education and didactic curriculum. This makes the *Programme* an extremely attractive educational offer for teachers and parents, as it places a strong emphasis on cooperation with parents.

The presented *Programme* is correct in terms of its design. It contains specific objectives, didactic content, a description of the procedures for achieving the objectives, and a specification of the expected children's achievements (learning outcomes). It is also didactically appropriate as it relies on the gradation of task complexity, real-life and realistic tasks and achievements, application of diverse forms and methods, enabling individualisation of preschool education.

The *Programme* developed by the Sisters is valuable from the point of view of preschool education, because it develops fundamental developmental skills, such as thinking, problem solving, or social communication skills. It defines measurable outcomes, proposes specific working methods, yet it is flexible and open to modifications. It allows the teacher to influence children's skills,

zumiałość i atrakcyjny, umożliwia pracę własną dziecka w razie choroby lub innej nieobecności.

Wszystkie zadania zawarte w prezentowanym programie są dostosowane do potrzeb, możliwości i zainteresowań dzieci. Treści programowe są podzielone na obszary edukacyjne, które z kolei podzielone są na mniejsze, szczegółowe zagadnienia. Treści podporządkowane są głównym kierunkom rozwoju psychofizycznego dziecka: zdrowotnemu, społeczno-moralnemu, umysłowemu, estetycznemu i religijnemu. Treści te wzajemnie się przenikają, stwarzając możliwość jednoczesnego realizowania różnorodnych zadań wychowawczych. Pozwala to również na swobodne poruszanie się w obrębie danego obszaru.

Zawarte w prezentowanym programie treści uwzględniają najnowsze tendencje humanistycznej pedagogiki przedszkolnej, co gwarantuje doskonałe przygotowanie dziecka do wymagań współczesności. Autorki programu położyły nacisk na wykorzystanie metod aktywizujących, co pozwoli na łączenie aktywności kierowanej, inspirowanej, spontanicznej z przeżywaniem i działaniem, na rozwijanie różnych sfer osobowości.

Analizując przedstawioną w recenzji publikację można stwierdzić, że realizacja programu umożliwia pełny rozwój i wspieranie dziecka zgodnie z jego indywidualnymi zdolnościami i możliwościami, ale bez wybujałego indywidualizmu zorientowanego nadmiernie na sukces, a także bez ograniczania się jedynie do wyrównywania braków. Jest to możliwe dzięki osobistemu przykładowi nauczyciela i stałej współpracy z rodziną dziecka, oraz dzięki przekazowi wartości, podawanym treściom, umiejętnie dobranym metodom i środkom wychowania – odpowiednio dostosowanym do wieku i możliwości dziecka. Bowiem praca wychowawczo-dydaktyczna i opiekuńcza, realizowana zgodnie z omawianym programem, nastawiona jest na udział w szeroko pojętych działaniach integracyjnych, dotyczących różnicowania, co do stanu zdrowia, sprawności, statusu społecznego, materialnego oraz różnic pokoleniowych.

Ponadto program kładzie nacisk na ochronę i urzeczywistnianie wartości oraz godności osoby dziecka poprzez odkrywanie i rozwijanie jego darów nadprzyrodzonych i naturalnych w odniesieniu do rzeczywistości, w jakiej żyje i do jakiej zmierza. Ukazuje specyfikę klimatu wychowawczego ochronki i wynikające z niego konsekwencje nie tylko dla osób tam pracujących, ale także dla dzieci, rodziców i środowiska społecznego. Proponowane oddziaływania programowe przekraczają wymiar widzialny, rozszerzając się na wymiar łaski i transcendencji, w tym także na ideały i wartości związane z życiem codziennym, a dotyczące tajemnicy nadprzyrodzoności i obcowania świętych.

Podsumowując, Edmund Bojanowski w swojej pracy z dziećmi sięgnął po metody bardzo proste i dostępne, a także bardzo trafne, których skuteczność potwierdzają najnowsze osiągnięcia z dzie-

facilitates rational planning of work, has a good didactic design and is easy to implement with ongoing and periodic control. The child is offered content and skills useful in life, laying solid foundations for further learning. The content is accessible, understandable and attractive, enables the child to work on his or her own in case of illness or other kind of absence.

All tasks included in the presented *Programme* are adjusted to the needs, possibilities and interests of preschool children. The didactic content is divided into educational areas, which in turn are divided into smaller, detailed issues. The content is subordinated to the main directions of a child's psychophysical development: health, social-moral, mental, aesthetic and religious. These content elements are interwoven, enabling simultaneous realization of various educational tasks. This network of factors also provides ground for experimentation in each area.

The content of the presented *Programme* takes into account the latest trends in humanistic preschool pedagogy, which guarantees excellent preparation of the child to the requirements of contemporary personal and social life. The authors of the *Programme* put emphasis on the use of activating methods, which allows combining guided, inspired and spontaneous learning activities with experience-based discovery and learning to act in developing different spheres of personality.

Analysing the reviewed *Programme*, one can observe that the Programme's implementation leads to full development of a child, accompanied with support of his or her individual skills and abilities, yet avoiding excessive individualism and success orientation, or reducing the educational intervention to the level of compensating for learning and developmental deficiencies. This is all possible thanks to the personal example of the teachers and a close cooperation with the children's families. This framework enhances transfer of values along with content, methods and means - well-adapted to the developmental stage of each child. Educational activities, child upbringing and care implemented by the *Programme* are oriented towards broadly understood integrated growth, respecting the diversity of conditions in which children live: health, fitness, social and material status as well as generational diversity.

What is more, the *Programme* emphasises a need to protect and live values, to promote and protect a child's dignity and to help him or her develop natural and transcendental talents in the context of his or her life - now and in the future. The *Programme* effectively outlines the specificity of the educational atmosphere of the *ochronka* preschool, along with its resultant impact on the children, the teachers, the parents and the community. The range of educational interactions proposed in the *Programme* exceeds the visible, materialist dimension of life and extends to the realm of grace

dziny pedagogiki i psychologii. Jego system wychowania zadziwia swą trafnością i znajomością psychiki dziecka i jego praw rozwoju. Opierając się na wychowaniu religijnym dbał także o wychowanie fizyczne, intelektualne, etyczne i społeczne. Wszystkie te sfery życia ludzkiego wzajemnie się uzupełniają i dopełniają, dając właściwy obraz człowieczeństwa.

Recenzowana publikacja stanowi nie tylko wartościowy dokument programowy, ale także cenną alternatywną koncepcję pedagogiczną, którą czyta się z wielkim zainteresowaniem. Należy stwierdzić, iż przedstawione założenia programowe nie odnoszą się tylko do przedszkoli prowadzonych przez zgromadzenia zakonne lub organizacje katolickie czy kościelne, ale mogą być wykorzystane także w placówkach przedszkolnych prowadzonych przez podmioty świeckie.

Z publikacji powinno korzystać szersze grono nauczycieli wychowania przedszkolnego i wszystkie inne osoby zainteresowane problematyką edukacji przedszkolnej nie tylko w kraju, ale także poza jego granicami. Opublikowany „Program wychowania przedszkolnego według koncepcji pedagogicznej błogosławionego Edmunda Bojanowskiego” w języku angielskim, ze względu na swoją uniwersalność, nacisk na tradycję i kulturowość, może być z powodzeniem realizowany niezależnie od części świata, grupy etnicznej, wyznania czy warunków realizacji edukacji przedszkolnej. Zapotrzebowanie w środowiskach misyjnych w Afryce na taką uniwersalną propozycję programową uzasadnioną opracowanymi podstawami naukowymi, może posłużyć w także organizacji praktyki edukacji w placówkach przedszkolnych.

Zachęcam wszystkich do zapoznania się z „Programem wychowania przedszkolnego według koncepcji pedagogicznej bł. Edmunda Bojanowskiego” autorstwa Sióstr Marii Opieli, Małgorzaty Kaput, Edyty Piekarcz, Agnieszki Kornobis, Zofii Zymróż i Stanisławy Chudzik. Jest to wartościowa lektura nie tylko pod względem wykorzystania jej w pracy przedszkola, ale także zapoznająca z niesamowitą osobą i koncepcją pedagogiczną. Gratuluję Siostrom niezwyklego pomysłu zainteresowania się poglądami pedagogicznymi bł. Edmunda Bojanowskiego i opracowania według nich programu wychowania przedszkolnego.

and transcendence. It touches upon the ideals and values manifest in everyday life, and it relates to the mystery of sacred communion of the saints and to other supernatural aspects of life.

To sum up, Edmund Bojanowski used quite simple and accessible methods in his work with children, but highly accurate ones, whose effectiveness is confirmed by the latest achievements in the field of pedagogy and psychology. The system of upbringing and education he developed amazes with its accuracy, his understanding of the child's psychology and the principles of human development. Making use of religious education, Bojanowski also took care of physical, intellectual, ethical and social development. All these spheres of human life overlap and complement each other, giving an accurate image of humanity.

The reviewed publication is not only a valuable programme document, but also a valuable alternative pedagogical conception that can be read with great interest. It should be stated that the presented *Programme's* assumptions do not only refer to preschools run by religious congregations, Catholic or ecclesiastical organizations, but can also be used in preschools run by lay entities.

The publication can be of use to a wider range of preschool educators and everyone interested in preschool education not only in Poland, but also in the global dimension. The published English version of the “Preschool Education Programme Based on the Pedagogical Conception by Blessed Edmund Bojanowski” gained universality, yet without loss of emphasis on tradition and culture. As such, it can be successfully implemented irrespective of the part of the world, ethnic group, religion or other preconditions of a particular preschool education system. The missionary environments in Africa express their demand for a universal programme proposal, justified by its research-based perspective and solutions. Hence the *Programme* can be extremely useful in the organization of preschool education practice.

I hereby express my strong recommendation for the “Preschool Education Programme Based on the Pedagogical Conception by Blessed Edmund Bojanowski,” authored by Sisters Maria Opiela, Małgorzata Kaput, Edyta Piekarcz, Agnieszka Kornobis, Zofia Zymróż and Stanisława Chudzik. This is a valuable publication not only for a person interested in its preschool practical application, but also for readers seeking to familiarize themselves with an amazing figure and his pedagogical conception. I wish to congratulate the Sisters on their creative interest and effective application of the pedagogical ideas of Bl. Edmund Bojanowski, which resulted in their *Programme* of preschool education.

Tłumaczył: dr hab. Konrad Klimkowski